

Opzettelijke verstoring van broedende roofvogels in Nederland in 2003

Rob G. Bijlsma

In tegenstelling tot eerdere overzichten van roofvogelvervolging in Nederland (zie literatuurlijst) wordt hier alleen ingegaan op de gevallen die binnenkwamen via de nestkaarten, aangevuld met enkele schriftelijke en telefonische aanvullingen. In verband met tijdsdruk konden de gegevens van het CIDC-Lelystad niet op tijd worden aangeleverd. In de komende Takkeling zal het overzicht door Jan Schipperijn en Pedro Zoun worden gecompleteerd aan de hand van de analyses van dood gevonden roofvogels door het CIDC-Lelystad.

Het jaar 2003 werd gekenmerkt door een uitbraak van vogelpest in de intensieve pluimveehouderij. Het was wederom interessant om te zien hoe hierop - net als bij uitbraken van varkenspest en mond-en klauwzeer in de voorafgaande jaren - werd gereageerd. Het feit dat het vogelpestvirus in wilde vogels huist, maar daar niet tot dezelfde sterfte leidt als in de intensieve pluimveehouderij, zou tot nadenken moeten stemmen. In plaats van wild levende vogels te zien (en te onderzoeken) als een antwoord op het vogelpestvirus (immers geen sterfte-oorzaak van betekenis onder wilde vogels), is uitroeiing blijkbaar de enige remedie tegen dit soort uitbraken. Dat die vernietiging niet alleen de pluimveestapel betrof, maar ("uit geloofsovertuiging") tevens van toepassing werd verklaard op vrijlevende vogels, moge blijken uit onderstaand knipsel uit het Agrarisch Dagblad van 10 april 2003. Dit ideeëngoed voorspelt weinig positiefs voor roofvogels.

Het gerommel rond de Flora- en Faunawet, alsmede de ontoereikende capaciteit van politie, AID en provincies, hebben geleid tot een duister woud van regels waar niemand mee uit de voeten kan. De gevolgen zijn op alle fronten waarneembaar: gemakzuchtig verlenen van afschotvergunningen, toename van illegale activiteiten, agressie tegen roofvogelaars (en roofvogels), en een tot hilarische hoogte stijgende bureaucratie. Helaas zijn roofvogels daarvan de dupe.

Onderstaand overzicht behelst een analyse van meldingen van vervolging, zoals te vinden op de nestkaarten van 2003 (in depot bij SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen) en separaat doorgegeven aan ondergetekende (schriftelijk of telefonisch).

Werkwijze

Losse meldingen van verstoring zijn genoteerd en gecontroleerd. Niet altijd was er voldoende bewijs, wat overigens niet wil zeggen dat het geen verstoring betrof. Probleem is vaak dat zulke gevallen niet met naam en toenaam genoemd mogen worden in verband met te verwachten represailles uit de directe omgeving. Immers, het gaat meestal om lokale vervolging op het platteland, waarbij de dader(s) in hetzelfde dorp wonen of een torenvalkenkast op het terrein hebben staan. Dat maakt aangifte doen tot een netelige kwestie.

De verstoring van roofvogelnesten wordt bijgehouden door de nestcontroleurs. Er wordt gekeken naar loopsporen richting nest, vertrapte vegetatie rond het nest, klimsporen, afgebroken takken, hagelsporen, schade aan eieren, uit bomen gegooide nesten, en andere vreemde zaken. Het moge duidelijk zijn dat niet alle opzettelijke verstoringen als zodanig worden herkend.

Roofdieren

Op onze boerderij hebben we jarenlang kunnen genieten van de zangvogels. Die kwamen met plezier naar ons plantsoen en erfbeplanting rondom het bedrijf. In de winter voerden we ze bij, zodat ze de koude periode goed door zouden komen.

En als wij op 'szomers op onze privéterrassjes zaten, kregen wij een serenade van onze mooie zangvogels gepresenteerd. Het was kostelijk om hiervan te mogen genieten. Maar helaas, onze prachtige, mooie zangvogels zijn niet meer. Zij zijn allemaal gedood door roofvogels: de roeken, de sperwers, de haviken en de buizerds. Het is ontzettend jammer dat dit in onze mooie natuur in Nederland allemaal wordt toegelaten.

Ook de weidevogels en de broedsels van de Kieviten en grutto's worden gedood en verwoest door de steeds groter wordende vossenpopulatie. Het is toch echt van de gekke dat deze roofdieren evenals de roofvogels vrij spel hebben in de Nederlandse natuur en ook nog eens worden beschermd.

Wij – de boeren die dag en nacht in de praktijk bezig zijn – stellen de ondeskundige theoretische heren hiervoor verantwoordelijk. De regels zijn achterlijk. De hele natuur wordt totaal verwoest en dan worden wij als boeren vals beschuldigd, omdat wij met injecteurs werken en het gras te vroeg zouden maaien. Allemaal grote leugens!

Dan is het ontzettend dat de vreselijke vogelpest Nederland teistert. Al het pluimvee moet binnen blijven om verdere besmetting te voorkomen en daar zijn wij het allen roerend mee eens. Maar wat dan te denken

van de roofvogels, die maar rustig om de pluimveestallen heen fladderen en de virussen kunnen brengen in en om de stallen? Die vraag gaat ook op voor de vos. Ook deze dieren bezoeken de ene boerderij na de andere en kunnen bijdragen aan een verdere verspreiding van het virus, waar steeds meer (boeren) pluimveehouders de dupe van worden.

En uit geloofsovertuiging, ik ben Nederlands Hervormd Orthodox, kunnen wij niet tegen het onrecht dat hier weer plaatsvindt. De pluimveehouders doen hun uiterste best en volgen alle regels honderd procent op. Ik heb zelf een opvolger met duizenden kippen en de dieren hebben een enorm goed welzijnsleven. En dat terwijl de roofvogels en de vossen maar vrij spel hebben, zodat ze de pluimveestallen kunnen besmetten. Dit kan zo niet verder doorgaan. En als er in Nederland nog recht is – en wij zijn absoluut geen moordenaars –, moeten onmiddellijk de roofvogels en vossen afgeschoten worden om verder onheil te voorkomen.

Valse beschuldigingen worden ook steeds gedeponereerd aan het adres van de jagers. Volgens de ondeskundige theoretische heren zijn de jagers 'wellustjagers'. Een grove beschuldiging. De jagers houden het wild op peil. Maar met de stomme regels wordt alles grondeloos verpest in Nederland. Dit is het toppunt van gekheid. Zo verdwijnt alles wat goed is en blijven we zitten met het slechte; het wordt een goddeloze bende. Het verstand is

in Nederland ver te zoeken als alles naar de Filistijnen wordt geholpen.

Wij vinden het als echte praktijkboeren wel fijn dat wij nu toch eens weer een enorm goede minister van landbouw hebben: Cees Veerman. Hij heeft echt een boerenhart en hij leeft oprecht mee met de pluimveesector, die het nu zo moeilijk heeft. Veerman bezoekt ook 's zondags de diensten in de kerken in de Gelderse Vallei. Door de geloofsgemeenschap in de Vallei en daarbuiten wordt dit ontzettend gewaardeerd. Wij willen onze minister heel veel kracht en sterkte toewensen en dat hij ook wijsheid mag ontvangen van onze Heer en Heiland.

Wij willen ook onze collega pluimveehouders in de Gelderse Vallei ons medeleven betuigen en wensen hen allen Gods onmisbare Zegen, nu in deze moeilijke tijd, maar ook voor de komende tijd.

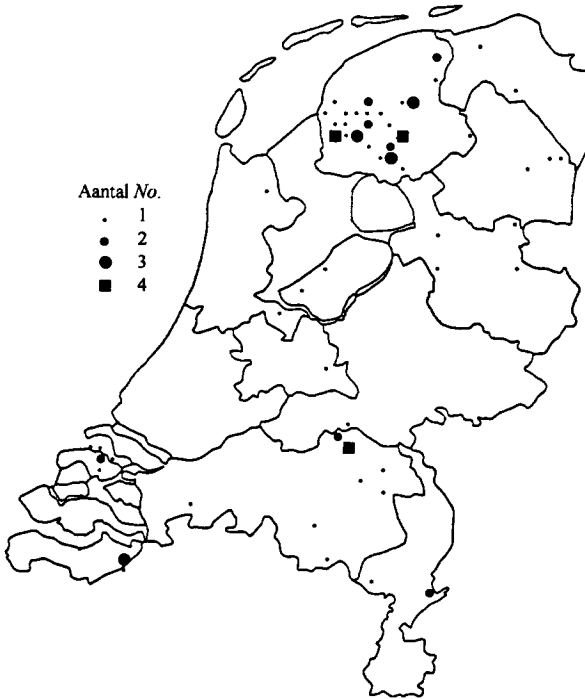
**Gerrit Jan Linthorst,
Lemelerveld**

Uit: Agrarisch Dagblad, 10 april 2003 (brievenrubriek).

Resultaten en discussie

Landelijk beeld

De kaart met nestverstoringen laat een ruime verspreiding in Friesland zien, met daarnaast een ijler voorkomen in de rest van het land (Figuur 1).



Figuur 1. Kwantitatieve verspreiding (per 5x5 km) van nestverstoringen in Nederland in 2003.
Quantitative distribution (5x5 km) of deliberately disturbed nests in The Netherlands in 2003.

De schaarste aan verstoringen in Oost-Nederland is niet reëel vanwege beperkte onderzoeksintensiteit. Friesland steekt opnieuw met kop en schouders boven de rest van het land uit; weidevogelbescherming en nazorg worden hier ruim opgevat. De berichten uit Zeeland, in het bijzonder van Schouwen-Duiveland (al enige jaren gaande; van 't Hof 2003) en Zeeuws-Vlaanderen (in toenemende mate; Castelijn 2003), lijken erop te wijzen dat de expansie van soorten als Buizerd en Bruine Kiekendief hier heeft geleid tot een toename van vervolging. Uit Noord-Brabant en Limburg komen ons vaak berichten over vervolging ter ore, veelal gebaseerd op indirecte aanwijzingen (illegale kraaienvangkooien, uitgelegd aas, lege nesten, sporen van en naar het nest; M. Pijs, W. Witteveen).

Nestverstoring naar soort

Omgerekend naar het aantal per soort ingeleverde nestkaarten (variërend van 125-1522 per soort, zie Bijlage 1 in Bijlsma 2004) werd <0.1% van de Torenvalken verstoord, 0.8% van de Boomvalken, 0.9% van de Sperwers, 2.4% van de Buizerds, 4.0% van de Haviken en 9.8% van de Bruine Kiekendieven (Tabel 1). Uitgaande van de meest recente populatieschattingen van de betreffende soorten (Hustings & Vergeer 2002), zouden er in 2003 ruim 340 roofvogelnesten om zeep zijn geholpen. Dit is een conservatieve schatting, omdat het grote aantal mislukte nesten onder verdachte omstandigheden (zie hieronder) hierbij niet is inbegrepen.

Tabel 1. Nestverstoringen bij Bruine Kiekendief, Havik, Sperwer, Buizerd, Boomvalk en Torenvalk in Nederland in 2003, met becijfering van totale aantal verstoringen op basis van het aantal ingeleverde nestkaarten en het aantal paren in Nederland. *Nest disturbances recorded at raptor nests in The Netherlands in 2003, and calculation of the estimated total of disturbances based on the number of submitted nest cards and population sizes of the different raptor species.*

Roofvogelsoort	BK	HA	SP	BU	BV	TV	Σ
<i>Raptor species</i>	<i>Caer</i>	<i>Agen</i>	<i>Anis</i>	<i>Bbut</i>	<i>Fsub</i>	<i>Ftin</i>	<i>Σ</i>
Opzettelijke verstoring <i>Deliberate disturbance</i>	5	10	2	18	1	0	36
Vergif <i>Poison</i>	0	1	0	0	0	0	1
Uithalen eieren <i>Taking eggs</i>	7	0	0	9	0	0	16
Uithalen jongen <i>Taking chicks</i>	1	6	0	0	0	0	7
Vernielen eieren <i>Destroying eggs</i>	2	3	1	5	0	0	11
Doden jongen <i>Destroying chicks</i>	1	1	1	1	0	0	4
Afschot <i>Shot</i>	0	1	0	2	0	0	3
Nestboom omgezaagd <i>Nest tree cut down</i>	0	1	0	1	0	1	3
Totaal verstoord <i>Total destroyed</i>	16	23	4	36	1	1	81
Aantal nesten gecontroleerd <i>Nests checked</i>	163	567	426	1522	125	631	3434
Percentage verstoord % <i>destroyed</i>	9.8	4.0	0.9	2.4	0.8	0.0	2.4

Nestverstoorders richten hun aandacht op de grote en algemene roofvogelsoorten, zoals Bruine Kiekendief (Laag-Nederland, makkelijk te benaderen over de grond en dus verhoudingsgewijs het vaakst aangepakt), Buizerd (overal) en Havik (bossen). De verstoringen bij Sperwer, Torenvalk en Boomvalk zijn meestal onbedoeld.

Houtkap in het broedseizoen door Staatsbosbeheer en privé-eigenaren vindt nog steeds plaats, ondanks gerechtelijke procedures. In 2003 werd dit geconstateerd in het Hollandse Hout (Oostelijk Flevoland), bij Ouwkerk (Schouwen-Duiveland) en bij Stramproy en Herkenbosch (Limburg). In twee gevallen werd de AID ingeschakeld (Ouwkerk, Herkenbosch), waarna het werk werd stilgelegd.

De Havik (en Buizerd) nader bekeken

Omdat het vaak moeilijk is roofvogelvervolging onomstotelijk aan te tonen, is een alternatieve manier ontwikkeld om vervolgingshaarden te traceren. Deze bestaat eruit

het regionale nestsucces van Haviken en Buizerds te vergelijken met het gemiddelde nestsucces. Normaliter is driekwart of meer van de roofvogelnesten succesvol (Bijlsma 1993). Wanneer het nestsucces beduidend lager uitvalt, is de kans groot dat het menselijke opzet betreft. Dit te meer indien het jaar na jaar optreedt. Het is al lang bekend dat de Havik onder de roofvogelvervolgers prioriteit heeft; deze prachtvogel wordt beticht van bijkans alle slechts op deze wereld (Bijlsma 1993). Haviken zijn daarom ideaal om vervolgingshaarden op te sporen (Tabel 2).

Tabel 2. Nederlandse regio's waar in 2003 een disproportioneel aantal broedgevallen van Haviken mislukten; tevens is voor dezelfde regio's het nestsucces van Buizerds weergegeven. *Regions in The Netherlands where a disproportionately large number of Goshawk nests failed, with nest success of Common Buzzards in the same regions as a comparison.*

Soort <i>Species</i> Nestsucces <i>Nest success</i>	Havik <i>Accipiter gentilis</i>			Buizerd <i>Buteo buteo</i>		
	+	-	%-	+	-	%-
Friesland						
Dokkum-Kollumeroudzijl	1	2	66.7	2	4	66.7
Joure-Oudehaske	1	2	66.7	6	3	33.3
Tjeukemeer-Heereveen	3	3	50.0	17	5	22.7
Wolvega	2	6	75.0	8	4	33.3
Oostelijk Flevoland						
Roggebotzand	1	5	83.3	3	7	70.0
Noord-Brabant						
Berghem/Herpen	1	4	80.0	5	4	44.4
Valkenswaard/Leende/Aalst	8	14	63.6	?	?	?
Limburg						
Herkenbosch	2	7	77.8	17	2	10.5

In acht gebieden werden bij Haviken misluktingspercentages van 50% of meer gevonden. Niet toevallig zijn dat gebieden waarvan we uit andere bronnen weten dat roofvogels niet bepaald vriendelijk worden bejegend. Soms is er ook het percentage mislukte buizerdnesten excessief hoog, zoals bij Dokkum, Roggebotzand en Berghem/Herpen. In andere regio's lijkt dat echter mee te vallen, wat kan wijzen op een selectieve aanpak (Havik systematisch aanpakken, Buizerds niet of deels). Dat het hier niet om toevallige uitkomsten gaat, maar om jarenlange en systematische praktijken, blijkt uit Tabel 3. Van Roggebotzand en Leenderbos en omgeving zijn met tussenpozen identieke roofvogelkarteringen uitgevoerd. In beide gebieden worden Haviken nog steeds met dezelfde intensiteit vervolgd als >10 jaar geleden. Niet toevallig zijn uit beide gebieden gevallen van afschot, vergiftiging en uithalen bekend (Bijlsma 1990, 1993, zie Foto hieronder). Interessant is overigens de toename van de Havik in Roggebotzand; een aardig bewijs van de ineffectiviteit van vervolging, zelfs indien systematisch en langjarig uitgevoerd. In beide gebieden wordt ook de Buizerd vervolgd, maar voor Leenderbos lijkt dat te zijn verminderd (Tabel 3).

Het treurige van deze voorbeelden is dat de vervolging dus nu al meer dan tien jaar bekend is zonder dat de daders zijn aangepakt. Beide gebieden zijn geheel of grotendeels in handen van Staatsbosbeheer, wat een effectieve aanpak mogelijk zou moeten maken. Vermoedelijk doen zich op veel meer plaatsen in het land vergelijkbare tafereelen voor, zeker in streken waar de grond in handen van particulieren is en controle door politie of AID achterwege blijft dan wel actief wordt gefrustreerd door de lokale bevolking.



Onder verdachte omstandigheden doodgevonden Havik, in vervolgingshaard Opperheide bij Valkenswaard, 2003 (Wiebe Witteveen). *Goshawk, probably intentionally killed, found in one of the core areas of raptor persecution.*

Tabel 3. Nestsucces van Havik en Buizerd in twee vervolgingshaarden: ijkpunten in de tijd (bron tussen haakjes). *Nest success of Northern Goshawk and Common Buzzard in two regions with a history of raptor persecution (source in brackets).*

Soort <i>Species</i>	Havik <i>Accipiter gentilis</i>			Buizerd <i>Buteo buteo</i>		
	Nestsucces	<i>Nest success</i>		+	-	%-
Roggebotzand (Noordoostpolder)						
1989 (Bijlsma 1990)	1	2	66.7	4	5	55.6
2000 (Deuzeman 2004)	1	5	83.3	3	7	70.0
Leenderbos en omgeving (Noord-Brabant)						
1991 (Bijlsma 1992)	2	7	77.8	4	5	55.6
2000 (Deuzeman 2000)	2	6	75.0	11	1	8.3
2003 (W. Witteveen)	5	3	37.5	?	?	?

Weidevogelbescherming versus roofvogelbescherming

Dit onderwerp is eerder aan de orde geweest (Bijlsma *et al.* 2001), maar er is sindsdien weinig veranderd. Hoewel veel weidevogelbeschermers óók opkomen voor roofvo-

gels, is dat niet overal het geval (Figuur 1). Een bloemlezing van uitspraken die in 2003 uit de monden van Friese boeren en weidevogelbeschermers werd opgetekend, typeert de houding van althans een deel van de lokale bevolking:

- wij doen aan nazorg (doelend op het vernielen van nesten van zwarte kraaien en Buizerds, en sporen van met nestbeschermers uitgeruste nesten van scholekster naar het dichtstbijzijnde - en vernielde - buizerdnest),
- die smerige rotbeesten, we draaien ze allemaal de nek om (Buizerds en kraaien),
- ze hebben geen vijanden, dus moeten wij ze wel reguleren (de verlichte variant: aantal levensvatbare eieren in een nest terugbrengen tot één),
- opgeruimd staat netjes (bij een lokale actie tot vernieling van buizerdnesten),
- jullie zijn te laat, de vogelwacht is net geweest (buiserdnest “opgeruimd”),
- voor elke weggehaalde kraaienvangkooi plaatsen we zo weer vijf nieuwe (we maken ze in serie).

Dat het geen loze woorden zijn, blijkt uit het geringe broedsucces van Buizerds in delen van Friesland. Zo flagrant en grootschalig als in Friesland gaat het er elders in Nederland niet aan toe. Ook in hun morele “gelijk” bij het ontplooiën van deze activiteiten zijn de Friezen uniek: alles lijkt gerechtvaardigd bij het beschermen van weidevogels. Gelukkig dringt het besef door dat bescherming van weidevogels ook op een andere manier kan. En dat roofvogels evenveel recht van bestaan hebben als kieviten en grutto's. Tal van weidevogelbeschermers zijn daarom óók roofvogelbeschermers, en niet weinig van deze mensen zijn actief betrokken bij het opsporen en controleren van roofvogelnesten. Er is dus toch hoop.

Dank

De nestenzoekers staan in Bijlsma (2004) vermeld; zonder hun inspanningen zouden we niets weten over de nestverstoringen. Daarnaast een speciaal woord van dank aan Henk Castelijns, Symen Deuzeman, Jo Erkens, Marinus van 't Hof, Marcel R. Langevoort, Michel Pijs, Imko Riemersma en Wiebe Witteveen voor het verschaffen van extra informatie en hun jarenlange inzet voor de bescherming van roofvogels.

Summary: Persecution of nesting raptors in The Netherlands in 2003

During countrywide research on the breeding biology of raptors, slightly over 3500 nests were found and checked in 2003, of which 81 were labelled as having been deliberately disturbed by humans. Most nests were destroyed in the province of Friesland (Fig. 1), the side-effect of a thriving tradition of meadow bird protection. Elsewhere in The Netherlands, persecution through nest destruction is also common practice but probably of a more localised occurrence.

Species most affected are Eurasian Marsh Harrier (9.8% of all nests found were destroyed), Northern Goshawk (4.0%) and Common Buzzard (2.4%), i.e. large raptors that prey on small game and meadow birds (Table 1). When the 3500 nest cards form a representative sample of the Dutch raptor population (likely, given the geographical distribu-

tion of the cards and the high proportion of the Dutch raptor populations being sampled), an estimated total of at least 340 raptor nests must have been destroyed in 2003. Raptor persecution is illegal, hence difficult to detect. An indirect way to trace areas with a high incidence of persecution is to look at regional variations in nest success of Goshawks. In the absence of persecution, normally some 75% of Goshawk nests is successful. If this proportion is considerably smaller, likely human persecution is involved. During 2003, eight such regions were identified (nest failure rate among Goshawks varying between 50 and 83%); in the same regions high failure rates were also recorded for Common Buzzards (Table 2). Several of these regions have a history of raptor persecution, with a consistent poor nest success in Goshawks (and partly also in Common Buzzards, Table 3). This method of comparison allows a quick assessment of the extent of raptor persecution in large regions.

Literatuur

- Bijlsma R.G. 1990. Verspreiding en broedbiologie van Havik en Buizerd. *In*: Broedvogels van Roggebotzand, Reve-Abbert, Spijk-Bremerberg en Harderbos (Oostelijk Flevoland) in 1989. SOVON-rapport 90/05: 69-74. Beek-Ubbergen.
- Bijlsma R.G. 1992. Verspreiding en broedsucces van Havik, Sperwer en Buizerd. *In*: De broedvogels van het Leenderbos en omgeving in 1991. SOVON-rapport 92/01: 63-68. SOVON, Beek-Ubbergen.
- Bijlsma R.G. 1993. Ecologische atlas van de Nederlandse roofvogels. Schuyt & Co., Haarlem.
- Bijlsma R.G. 2004. Trends en broedsucces van roofvogels in Nederland in 2003. De Takkeling 12: 1-11.
- Bijlsma R.G., van Kuik H., Schipperijn J. & Zoun P. 1998. Roofvogelvervolging in Nederland in 1997. De Takkeling 6: 54-61.
- Bijlsma R.G., van Kuik H., Schipperijn J. & Zoun P. 1999. Roofvogelvervolging in Nederland in 1998. De Takkeling 7: 52-58.
- Bijlsma R.G., van Kuik H., Schipperijn J. & Zoun P. 2000. Roofvogelvervolging in Nederland in 1999. De Takkeling 8: 52-59.
- Bijlsma R.G., van Kuik H., Schipperijn J. & Zoun P. 2001. Roofvogelvervolging in Nederland in 2000. De Takkeling 8: 53-60.
- Bijlsma R.G., Schipperijn J., van Swieten R. & Zoun P. 2002. Vervolging van roofvogels in Nederland in 2001. De Takkeling 10: 49-55.
- Castelijns H. 2003. Roofvogelvervolging in Oost-Zeeuws-Vlaanderen. De Steltkluut 33: 13-16.
- Deuzeman S.B. 2000. Broedvogels van het Leenderbos in 2000. Inventarisatierapport 00/21. SOVON Broedvogelonderzoek, Beek-Ubbergen.
- Deuzeman S.B. 2004. Broedvogels van Roggebotzand en Reve-Abbert in 2003. Inventarisatierapport in prep. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Hof M. van 't. 2003. Broedverslag 2003. Roofvogelwerkgroep Schouwen-Duiveland, Nieuwerkerk.
- Hustings F. & Vergeer J.-W. (red.), Atlas van de Nederlandse broedvogels 1998-2000. Nederlandse Fauna 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden.
- van Lieshout H., Schipperijn J., Zoun P. & Bijlsma R.G. 1997. Roofvogelvervolging in Nederland in 1996. De Takkeling 5(1): 43-51.

Adres: Doldersummerweg 1, 7983 LD Wapse.